

יום בחיי שב"ס - הספר

הצצה ייחודית אל מאחורי הקלעים של עריכת הספר **יום בחיי שב"ס** - ההחלטה להכין ספר צילומים המגשים את **"חלומם הרטוב" של טובי הצלמים: לשהות 24 שעות בבתי הסוהר ולתעד במצלמתם את המתרחש בין כותליהם** ■ מה היו שיקולי העריכה ובחירת התמונות - וגם... תשובה לשאלה המטרידה: למי שייכת העין שעל גבי השער?

מאת: אורית שטלצר

משה שי הוא אחד הצלמים והאוצרים הידועים בישראל. באמתחתו עשרות תערוכות וספרי צילום אותם אצר, כולל תערוכה שאצר בשב"ס לפני שנים. שי ידוע כאחד הצלמים התיעודיים והאמנותיים הטובים ביותר בארץ. הבחירה בו היתה הטבעית ביותר לביצוע המיזם, והוא נרתם אליה ברצון. כשיצא הספר לאור - התפנינו לשוחח על הספר.

משה, מי הם הצלמים המשתתפים בספר?

"בספר מופיעים צילומיהם של כ-30 צלמים, מהטובים ביותר בארץ. לקראת הפרויקט פניתי לכל צלם בנפרד ואמרת לי: יש לך הזדמנות חד-פעמית להיכנס לכלא: לכל פינה, לכל אגף, כל דלת תיפתח בפניך... כל צלם עיתונות יודע שזוהי הזדמנות מדהימה שאסור להחמיצה. צלמים בדרך כלל מגיעים ומצלמים נקודתית את הסיטואציה שלשמה נשלחו, ואופס - רצים לסיטואציה הבאה, במקום אחר. לכן, להצליח לבלות מספר שעות מאחורי החומות ולחזות במראות ייחודיים ונדירים מבעד לעדשת המצלמה - זאת מתנה בשביל כל צלם.

היה לי חשוב מאוד להתאים את אופי הצלמים לאופי הכלא, כך שכל טיפוס של צלם יצלם במקום המתאים לו; יש צלמים שמצלמים באופן מדוד יותר, כאלה שלא יורים מהמותן, שכל 'פריים' (תמונה) אצלם מחושב. לעומתם, ישנם הצלמים האקטיביים, שנמרחים על הרצפה, מתגלגלים, בודקים זוויות, קופצים לגובה, לא נרגעים עד שמוציאים את הפריים שהם רוצים. במקרים רבים, שידוך הצלם לכלא היה סוג של הימור. לקחתי בחשבון שהרבה צלמים לא מכירים ולא גיילים לצלם בכלא, ובשעות הראשונות בוודאי יצלמו תמונות בנליות. ידעתי מראש שלא את התמונות האלה אני מחפש."

מה היתה תגובת הצלמים להזמנה?

"הצלמים נרתמו מיד למשימה: האפשרות לצלם לספר אומנותי כזה קסמה מאוד לכל הצלמים והידיעה פשטה כאש בשדה קוצים. העולם העולם שמאחורי החומות הוא מאוד מושך ומאתגר עבור מי שעוסק בצילום. מספר צלמים התקשרו אליי אחרי יום הצילומים וביקשו להגיע

עמדנו שלושתנו בכניסה לשקמית, ליד מסוף המבקרים של כלא "איילון". משה שי (צלם ואוצר), עופר הדובר ואנוכי. לגמנו דיאט-קולה אחרי שעות של צילומים לפנות בוקר לכתבה לעיתון שב"ס. "בואו נעשה ספר צילומים של שב"ס. ככה, בכוחות עצמנו, נכניס צלמים לכלא ונאפשר להם לתעד את החיים שמאחורי החומות". היתה זו הפעם השניה שהנושא עלה. שנה לפני כן, לאחר גישושים ראשוניים ובדיקה תקציבית - הרעיון ירד מהפרק והתקרר.

השנה זכינו בעיתונות לעשרות צילומים וכתבות שנכתבו על שב"ס - מלל לצד תמונות שמתעדות מצבים ומראות, על גבי מאות עמודים בכל הגדלים והצבעים, בעשרות עיתונים. כל אלה יצרו תדמית חיובית לשב"ס בעיני הציבור והגבירו את החשק שלנו לעשות הפעם משהו יזום לביתנו. רצינו לצלם ולפרסם תמונות ששוות אלף מילים, שחושפות פינות, שלוכדות הבעות, שמספרות בלי מלים על סיטואציות בין החומות.

חלומם של כל צלם

במרס 2005 נפלה ההחלטה. צוות הדוברות כבר הוכיח בעבר שכאשר אנו יוזמים ומחליטים על פרויקט - אין גבול ליצירתיות, ואנו יודעים לעשות מטעמים באפס אמצעים. חלק מיתרונותינו הם הנגישות והיחסים הבלתי פורמליים ההדוקים עם אנשי מקצוע מהיצירתיים ביותר בארץ: צלמים, כתבים ומי לא. מאז ומעולם עורר העולם שמאחורי החומות את סקרנותם של צלמי העיתונות בארץ. הצעות ספורות לכלא ולחיי היומיום של האסירים היו מצרך נדיר, ופעמים רבות התבססו התיאורים על דמיון מפותח או על סרטים וסדרות טלוויזיוניות שנשאו שמות של רכבי ליווי, כאלה שהקשר בין לבין המציאות מקרי בהחלט (לשמחתנו).

"החלום שלי הוא להיכנס ל-24 שעות לתוך אגף בכלא ולצלם", את המשפט הזה שמעתי מספר פעמים בשבוע מכל צלם שבא לשעה קלה, כשמשימתו היא לערוך שניים-שלושה צילומים לצורך כתבה ספציפית. אז בעצם, אם כולם כל כך רוצים - למה לא?

שוב על מנת לצלם בכלא נוסף. כאשר הרגשתי שהתמונות אינן משקפות מספיק את המציאות ו"זה לא זה" - החלטתי לשלוח את הצלם לאותו כלא פעם נוספת. מי שוותיק ומנוסה כמוני בתחום הצילום, יודע שבאותו מקום ובאותן שעות אפשר להפיק בכל פעם תמונות אחרות. "כל שנה אני אוצר תערוכת צילומי עיתונות ארצית שמוצגת בתל אביב. השנה קיבלתי לתערוכה תמונות רבות מצילומי הכלא, הרבה יותר מכל שנה - מדובר בתמונות אמנותיות שצילמו מיטב הצלמים לספר".

איך ניגשים לעבודת העריכה עם מבחר של כ-20,000 תמונות ויותר?

"התנאי הבסיסי שהצבתי לעבודה על הספר הוא, שאף אחד לא יתערב לי בשיקולי העריכה. לשמחתי, לכל אורך העבודה על הספר - כך היה. ממש הופתעתי ששאר הנוגעים לספר עמדו במילתם. אני הייתי הסמכות המחליטה, כפי שמקובל בקרב אוצרי הספרים והתערוכות. "בשיקולי העריכה חיפשתי את שביל הזהב: ספר שיהיה אמין, שישקף את המציאות כפי שהיא באופן ריאליסטי, כך ששב"ס יקבל את הספר ויחד עם זאת - רציתי שגם לאנשים מחוץ לשב"ס הספר הזה ידבר, כך שאדם שמעולם לא

של מי העין הזו לעזאזל?

ולשאלה שהדירה שינה מעיני רבים: איך החליט משה שי לגבי תמונת השער? "לרגע לא התלבטתי לגבי תמונת השער. ברגע שראיתי את התמונה, של נתי שוחט

מפלאש 90, ידעתי שזאת האחת. היא אמיתית, משקפת רעיון. השתקפות הסורגים בעין אמרה הכל. מעבר לכך שהתמונה תופסת את העין ומפנה את תשומת הלב - היא מיוחדת מאוד ולא צפויה כלל", הוא מסכם. סיפורי התערבויות רבות (על פרסים ישוים) הודלפו לנו לאחרונה מבתי הסוהר השונים. כולם עוסקים בסוגיה: של מי העין שבשער? אז כדי להפיג את המתח ולפור את הערפל - העין שייכת ל....

הכנה טובה ובבתי הסוהר קיבלו אותנו בסבר פנים יפות, נתנו לכל הצלמים להרגיש רצויים ואף אפשרו להם לעבוד באופן פתוח וקומוניקטיבי לחלוטין.

מה היו התגובות למבצע?

"אין הנחתום מעיד על עיסתו, אך קיבלנו עשרות תגובות מסביב - מסוהרים, גמלאים ועיתונאים, ברוח: 'הספר יפהפה', 'יצירת אמנות מסקרנת מאוד' וכד'. מדברים על הספר בקרב הברנז'ה העיתונאית ורבים התקשרו והתפעלו מהפתיחות הארגונית בספר זה. כמי שבא מעולם התקשורת והעיתונות, אני יכול להעיד כי כתבה יותר, כתבה פחות - אלו דברים שנשכחים, אבל ספר כזה משקף תקופה, מעיד על קידמה ופתיחות ומתאר חיים בתחום עלום ונסתר. לאלבום התמונות הזה יש חיי מדף ארוכים, יזכרו אותו שנים. כל הכבוד לשב"ס על הרעיון והביצוע. התמונות מתוך הספר יכבו ללא ספק בתערוכות צילום בארץ ובעולם."

הספר "יום בחיי שב"ס" הופץ לסוהרים, לגמלאים ולספריות ונשלח גם לכתבים ולצלמים בארץ ובעולם. הוא זכה לשבחים ולפרגון. רבים שאלו אותנו מהיכן האומץ של הארגון להשאיר את הדלת פתוחה - ועל כך נאמר: הפתיחות והשקיפות הן הן מקור עוצמתנו.

תמונות. חלק מהצלמים העבירו לי מאות תמונות. היו כאלה ששלחו אפילו אלפיים תמונות. אלה שמכירים אותי שלחו כמה עשרות בלבד, כי ידעו בדיוק מה ארצה. הוצפתי בחומרים שאת כולם הייתי צריך לבחון ואז - לחתוך בבושר החי. העדפתי לחפש את התמונות הנכונות לסיטואציה וכן ויתרתי על תמונות שדיברו על אותו עניין, כמו צילומי טלפונים, מגדלים, מצבי חירום, חתולים ועוד, שצולמו בכל בית סוהר. יחד עם זאת, היו גם תמונות ייחודיות לבתי סוהר מסוימים, כמו למשל מאפיית הפיתות ב'מגידו', התפילות ההמוניות ב'ניצן' וב'מגידו' ועוד."

עם אילו דילמות היית צריך להתמודד?

"ראשית - לוח זמנים צפוף מאוד. מרגע שהוחלט על הפרויקט - החלה הספירה לאחור, כי מועד ירידת הספר לדפוס נקבע מראש, בשל הצורך שיהיה מוכן לפני ראש השנה. לחץ הזמנים היה לא הגיוני ואילץ אותי לעבוד בשעות מטורפות, כולל סופי שבוע ולילות. הדילמה היתה איך לעמוד בזמנים מבלי להתפשר על איכות המוצר הסופי.

"דילמה נוספת היתה פרסום תמונות פרובוקטיביות מעט, מבחינת האוכלוסייה הנראית בהן, כמו צילומים מרגשים של אסירים

היה בבית סוהר, כמו מרבית האוכלוסייה - יקבל תמונה הכי אמינה והכי קרובה למציאות, למרות שברור לי שלא את הכל אפשר לשקף.

משחקי העריכה תורמים לצילומים עצמם במידה מסוימת, כי בניגוד לוידאו, לדוגמה, בספר אין כתוביות המתלוות לתמונות, אין צלילים או תנועה. הקושי הוא להביע בצילום אחד קפוא את האווירה, הרגש ותחושת המקום. למרות הכל - הצלמים הצליחו מאוד במשימה."

מה הייחודיות של צילום בתוך כלא?

"בתי הסוהר החדשים והמודרניים הם בתי סוהר שעומדים בתקנים בינלאומיים ונראים טוב בתקשורת, אך מצטלמים פחות טוב ממבני המשטרה הבריטיות ב'איילון' וב'שטה'. כמו כן, צילמנו בעיקר את עבודת הסוהרים, אם כי כולנו יודעים שאסירים מצטלמים טוב יותר (כשהם מוכנים - א.ש.).

"עוד נקודה חשובה - רציתי להימנע עד כמה שניתן מטשטוש הפנים ומלבד תמונה אחת, לא עשיתי זאת כלל. תנאי נוסף שלי היה, שהתמונות חייבות להצדיק הדפסה בספר.

"כעורך, ובעיקר כצלם, אני יודע כי אותה אלפית שנייה שנתפסת בצילום, מקבלת על ידי

צלם טוב משמעות שונה לחלוטין והופכת מסתם לתמונה מרגשת ונוגעת ללב.

"בנוסף, אוצר תערוכות וצלם מנוסה יודע להבדיל בין תמונה מבויתת לתמונה ספונטנית. השתדלתי מאוד בזמן עריכת הספר לא לגעת בתמונות מבויתות, להוציא מקרים ספורים, בהם תמונת העין על השער. זאת תמונה מיוחדת שבכל זאת מביעה רעיון, יש לה קונספט מעניין."

איך בחרת את התמונות לספר?

"להרכיב ספר תמונות זה פסיפס, זו יצירת אמנות מורכבת. קיבלתי מהצלמים אחרי יום הצילומים בכל בתי הסוהר והיחידות עשרות אלפי